

ІНТЕРАКЦІЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ З ДИСЦИПЛІНАМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Б.Т. Долинський

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, Одеса,
Україна, Dolinsiyboris@gmail.com

Вступ. Погіршення здоров'я молодого покоління, слабка фізична підготовленість школярів ставлять нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі задля підвищення їхньої грамотності в галузі збереження і зміцнення духовно–морального, соціального, фізичного та психічного здоров'я молодших школярів, пропагуванні здорового образу життя, фізичного виховання і спорту. Для того, щоб належним чином здійснювати здоров'язберігаючу діяльність, на нашу думку, студенти повинні бути валеологічно освічені, володіти відповідними вміннями й навичками, і самі дотримуватися здорового способу життя.

Переконані, що забезпечити валеологічну освіту майбутніх учителів початкової школи повинна не лише одна дисципліна «Основи валеології», а взаємозв'язок і взаємодія між дисциплінами всіх циклів підготовки студентів. Тим більше, що професійна діяльність учителя початкових класів пов'язана з викладанням майже всіх предметів, а, отже, він повинен забезпечити формування здоров'язберігаючих навичок у молодших школярів, їхньої культури здоров'я в ході як навчально–виховної, так і позакласної діяльності як цілісного педагогічного процесу.

Аналіз останніх досліджень. Зазначимо, що науковцями приділяється постійна увага проблемам підготовки майбутніх учителів до майбутньої професійної діяльності, в тому числі й пов'язаної зі здоров'ям дітей. Так, предметом досліджень учених виступали: дослідження проблем професійно–педагогічної готовності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до використання нових технологій (О.Березюк, І.Богданова, М.Богданова, О.Євдокимов, І.Зязюн, Н.Клолар, В.Ковальчук, Л.Коношевський, О.Кошелев, С.Мариньчак, Н.Нетребко, Т.Солодка та ін.); розкриття змістових та організаційних аспектів підготовки майбутнього вчителя до діяльності із забезпечення здоров'я дітей та учнів (М.Віленський, А.Вульфович, О.Ковальова, С.Лебедченко, І.Нікулін, Л.Овчиннікова, О.Осолодкова, Ф.Собянін, О.Трещева та ін.); теорія валеологічної освіти (Г.Зайцев, В.Колбанов, Г.Кураєв, Л.Татарнікова, А.Щедріна та ін.); формування готовності студентів педагогічних ВНЗ до здійснення здоров'язберігаючого навчання молодших школярів (Л.Аллакаєва, М.Мелічева, О.Новослободська); різноманітні аспекти проблеми валеологічного виховання й освіти були предметом досліджень Н.Абаскалової, Г.Брадiк, О.Вакуленко, В.Горашука, Л.Дихан, О.Дубогай, О.Міхеєнко, С.Свириденко, Л.Татарнікової та ін.

Натомість, аналіз наукових джерел свідчить, що у вітчизняній педагогіці, на жаль, не надається належної уваги теоретичним і методичним засадам формування готовності майбутніх учителів початкових класів до організації життєдіяльності молодших школярів, навчання й виховання на основі здоров'язберігаючих технологій, формування в них здоров'язберігаючих навичок.

З огляду на зазначене, **метою статті** є обґрунтування необхідності впровадження у навчальний процес вищої школи такої педагогічної умови, як «Інтеракція валеологічної освіти з дисциплінами гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Основний виклад матеріалу. Зазначимо, що в педагогічній літературі зазвичай йдеться про інтеграцію знань чи міжпредметні зв'язки у навчальному процесі. Натомість, зазначені терміни означають лише використання окремих набутих знань з інших дисциплін під час викладання якоїсь певної дисципліни. Ми наголошуємо на необхідності саме взаємодії (інтеракції) навчальних дисциплін, що передбачає системне і цілісне набуття знань, формування відповідних умінь і навичок у ході підготовки студентів, спрямованої на валеологічну освіту, тобто інтеракції. Наша позиція ґрунтується на тому, що лише взаємодія викладачів різних навчальних дисциплін сприятиме формуванню позитивного ставлення до педагогічної діяльності, спрямованої на здоров'язбереження, найбільш повному засвоєнню студентами валеологічних знань, умінь і навичок, що забезпечить їхню підготовку до формування здоров'язберігаючих навичок у молодших школярів під час здійснення усіх видів діяльності (навчально-виховної, спортивно-ігрової, фізкультурно-оздоровчої, екологічної, ігрової, дозвільної) в початковій школі.

Науковці (Л.Аверіна, О.Шлюбуль та ін.) зауважують, що в сучасних умовах великої значущості набуває валеологічна підтримка студентів, однією з функцій якої є озброєння їх знаннями та вміннями, необхідними для зміцнення віри у власні сили, що потрібні для успішного подолання внутрішньо- та позаорганізаційних труднощів, для задоволення нагальних потреб, зокрема збереження життя і здоров'я [7].

На нашу думку, валеологічна освіта набуває особливої ваги під час підготовки майбутніх учителів до формування культури здоров'я школярів, яка повинна здійснюватись у межах таких напрямів, як: філософія, психологія, педагогіка, культурологія, соціологія, гігієна, екологія, безпека життєдіяльності та ін. У процесі міждисциплінарної взаємодії, на думку С.Шенделєвої, фундаментом виступає духовно-моральний аспект, що містить у собі прихильність до загальнолюдських цінностей, прагнення до самовдосконалення, здатність сприймати й бути носієм і творцем духовної культури. Встановлення зв'язків між раніше роздробленими елементами в навчальному процесі педагогічного вищого навчального закладу і створення системи, що має властивості цілісності, єдності і сукупності дозволять на якісно новому рівні підійти до змісту та шляхів підготовки майбутніх учителів до формування культури здоров'я. Більшість учених (Б.Кедров, Е.Маркарян, Г.Федорець, П.Федосєєв, С.Шенделєва та ін.) вважають, що інтеракція являє собою якісно новий рівень взаємодії наук, характерний саме для сучасних умов їх розвитку [8].

За допомогою такої організації навчального процесу викладач здійснює цілеспрямоване вирішення навчально-виховних завдань, тому викладачі вищої школи повинні вміти здійснювати забезпечувати взаємодію навчальних дисциплін на лекціях, практичних і лабораторних заняттях, а також у ході організації наукової роботи та практики. Натомість, аналіз навчально-методичної літератури свідчить про відсутність конкретних вказівок на те, на які джерела або теми з вивчених раніше дисциплін можуть зосередити свою увагу студенти. З огляду на зазначене, ми наголошуємо на необхідності валеологізації усіх навчальних дисциплін вищого закладу освіти, що передбачає формування свідомого і відповідального ставлення студентів до свого здоров'я і здоров'я майбутніх вихованців.

Оскільки в усіх аспектах людської діяльності вирішальну роль відіграє свідомість, то валеологія постулює надзвичайну важливість активного саморозвитку свідомості особи, її повну й усвідомлену відповідальність за своє власне здоров'я і здоров'я навколишнього їй світу, як найважливіший чинник її власного благополуччя. Спостерігаючи новий історичний пасіонарний зліт, С.Горбунова зазначає, що сьогодні людство, як ніколи в минулому, здатне до повноцінної рефлексії. Зростання суспільної свідомості потягло за собою необхідність створення якісно нової науки про людину, яка дала б можливість їй протистояти глобальній кризі, що поглиблюється.

Для сучасної цивілізації характерна одна особливість: завдяки технічному прогресові світ змінюється настільки швидко, що людина, змінюючись разом з ним фізично, психічно і духовно, не встигає усвідомлювати себе в цьому світі. Споживче ставлення до життя, до природи призво-

дять до дисгармонійних відношень як із собі подібними, так і з природою. Валеологія, пронизана думкою про єдність світового простору, загальної відповідальності за долю Землі і Космосу, прагне науково обґрунтувати роль людини в сучасному світі, розкрити її духовно-творчі й біосоціальні можливості й визначити розумні параметри її стосунків з природою [3].

Будучи наукою про здоров'я людини, валеологія входить до системи численних наук, що займаються феноменом людини – природних (біологія, екологія, антропологія, медицина) і суспільних (психологія, соціологія, філософія, педагогіка, етнологія та ін.). При цьому вирішальну роль набуває активна особистісна основа самостворення. Проблема гармонійно розвиненої особистості є багатоаспектною проблемою, але неймовірно, що ядром цієї проблеми виступає фізичне і духовно-моральне здоров'я людини, яка включає в себе як неодмінну умову такі виміри, як фізичне, афективне, раціональне, соціальне і духовне [3].

Як зауважують Е. Вайнер та О. Волинська, зміст валеологічної освіти відбиває результат формування знань про закономірності становлення, збереження і розвитку здоров'я людини, оволодіння уміннями збереження й удосконалення власного здоров'я, засвоєння знань про здоровий образ життя та вміння його побудови, опанування методів і засобів ведення пропагандистської роботи щодо здоров'я і здорового образу життя [2].

Досліджуючи проблему формування валеологічної компетентності у процесі професійної підготовки, О.Бондаренко зазначає, що вона є складовою життєвої компетентності студентів педагогічних університетів, яка виявляється в знаннях, цінностях і мотивах, валеологічній позиції, діяльності щодо оздоровлення себе і своїх вихованців. Вона формується на підставі позитивного ставлення до здорового способу життя, характеризується активною і свідомою пропагандивно-просвітницькою діяльністю, спрямованою на передавання знань, прищеплення умінь і навичок раціональної організації життєдіяльності, здатністю нести особисту соціальну та правову відповідальність за прийняті рішення щодо вибору стратегії поведінки в суспільстві стосовно збереження свого здоров'я та здоров'я інших [1].

Ми поділяємо твердження Т.Книш, що свідоме оволодіння валеологічними знаннями, вміннями і навичками та активне творче їх застосування дозволяє студентам формувати свідоме дбайливе ставлення не лише до індивідуального здоров'я, а й до здоров'я вихованців у процесі своєї майбутньої професійної діяльності [4]. Тому, на нашу думку, важливою умовою підготовки студентів до формування здоров'язберігаючих навичок у молодших школярів є інтеракція валеологічної освіти з дисциплінами соціально-гуманітарного і фахового циклу підготовки.

Досліджуючи шляхи та засоби ефективної підготовки майбутніх учителів до валеологічної діяльності, Н.Панова доходить висновку, що вона зумовлена потребою збереження й зміцнення здоров'я школярів і полягає в оволодінні студентами валеологічними знаннями, методами і технологіями, що сприяють збереженню здоров'я. На думку дослідниці, зазначеному процесу сприяє насичення загальнопрофільних і фахових дисциплін валеологічним змістом, наповнення змісту педагогічної практики дослідницькою діяльністю, що трансформує отримані знання в уміння й навички валеологічного характеру, які є найбільш ефективними засобами підготовки майбутніх учителів до валеологічної діяльності в майбутній професії [5].

У процесі формування у студентів основ готовності до валеологічної роботи науковцями виокремлюються три етапи: формування валеологічної культури самого майбутнього вчителя шляхом занурення його у сферу різних валеологічних питань, процес становлення особистості студента в ході формування необхідних знань та вмінь, саморозвиток щодо валеологічної спрямованості, залучення студентів до валеолого-орієнтованої педагогічної практики з метою творчого самовираження їхньої особистості (за Л.Гліяною). На нашу думку, всі ці етапи можливо здійснити під час викладання не лише «Основ валеології», а й навчальних дисциплін гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів фахової підготовки та їх взаємодії, що забезпечить системне і цілісне опанування знань, умінь і навичок збереження і зміцнення здоров'я як вихованців, так і свого власного в майбутній професійній діяльності.

Так, філософське розуміння понять «здоров'я», «здоровий образ життя» («Філософія», «Соціологія»), вивчення фізіології здоров'я («Анатомія, фізіологія, патологія дітей з основами генетики»), «Основи валеології», «Основи медичних знань і охорони здоров'я», «Методика вивчення валеології, основ безпеки життєдіяльності в початковій школі»), педагогічних підходів і методів формування культури здоров'я, психологічних тренінгів з його зміцнення (Психологія», «Основи психодіагностики»), вплив на здоров'я людини екологічних факторів («Основи екології», «Основи природознавства», «Людина і світ» з методикою викладання»), здійснення здоров'язберігаючих

педагогічних технологій та форм і методів роботи з молодшими школярами в навчально-виховному процесі («Педагогіка», «Дидактика», «Теорія виховання», «Педагогічні технології в початковій школі», «Методика виховної роботи», значення фізичного виховання («Фізичне виховання», «Фізична культура з методикою викладання»), професійна діяльність учителя початкової школи в галузі здоров'язбереження («Вступ до спеціальності», «Основи охорони праці», «Безпека життєдіяльності») обумовлює взаємозв'язок цих наук та їх єдність у досягненні головної мети – формування високого рівня культури здоров'я в майбутніх учителів початкової школи.

Ці дисципліни розглядаються Г.Кривошеєвою, і ми цілком згодні з цим твердженням, як валеологічні, оскільки вони прямо чи опосередковано пов'язані із здоров'ям людини, вихованням його, з факторами, що впливають на нього.

Відтак, на нашу думку, саме під час взаємодії (інтеракції) усіх навчальних дисциплін і відбуватиметься найбільш ефективно оволодіння майбутніми учителями початкової школи практичними вміннями й навичками організації і здійснення діяльності, спрямованої на формування у молодших школярів здоров'язберігаючих навичок.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, доходимо висновку, що інтеракція валеологічної освіти з дисциплінами гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи є необхідною педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування здоров'язберігаючих навичок у молодших школярів у навчально-виховному процесі. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розгляді такої педагогічної умови, як «Озброєння майбутніх учителів початкової школи здоров'язберігаючими технологіями, що сприятиме формуванню мотиваційної настанови на їх упровадження у професійній діяльності».

Література:

1. Бондаренко О.М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.М.Бондаренко. – Київ, 2008. – 24 с.
2. Вайнер Э.Н. Создание валеологического пространства России как насущная задача обеспечения здоровья его граждан / Э.Н.Вайнер, Е.В.Волынская // Педагогические и медицинские проблемы валеологии. – Новосибирск, 1999. – С. 60–62.
3. Горбунова С.М. Валеология: философсько-антропологічні аспекти: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.04 «Філософська антропологія і філософія культури» / С.М.Горбунова. – Сімферополь, 2000. – 20 с.
4. Книш Т. Дослідження проблеми удосконалення професійної валеологічної підготовки педагогів-вихователів у вищих закладах освіти / Т.Книш // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі: зб.наук.пр. – Вип. 3. – Рівне: «Волинські береги», 2002. – С. 59–60.
5. Панова Н.П. Подготовка будущих учителей к валеологической деятельности в школе: автореф. Дис. На соискание учен. Степени канд. Пед. наук: спец. 13.00.08 „Теория и методика профессионального образования”/ Н.П. Панова. – Хабаровск, 2002. – 24 с.
6. Сокорев В.В. Педагогические условия формирования культуры здоровья будущего учителя в процессе общепрофессиональной подготовки: дис. На соискание ученой степени канд. Пед. наук / 13.00.08 / Сокорев Василий Викторович. – Белгород, 2004. – 202 с.
7. Физическая культура и спорт в XXI веке: материалы IV Международной научно-практической конференции (17–19 апреля 2008 г.). – Вып. 4/ Волжский гуманитарный институт (филиал) ВолГУ. – Волгоград: Изд-во «Экстремум», 2008. – 352 с.
8. Шенделева С.В. Подготовка будущих учителей к формированию культуры здоровья школьников в педагогических вузах России (1918 – конец 90–х гг. XX в.): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: специальность 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / С.В.Шенделева. – Чита, 2008. – 22 с.